

Шатрава Сергій Олександрович
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри
адміністративної діяльності поліції
Харківський національний
університет внутрішніх справ

ЗОВНІШНІЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СКЛАДОВА МІНІМІЗАЦІЇ КОРУПЦІЙНОГО РИЗИКУ

Shatrava S.O. External control by the activities of national police organs as a composition of minimization of corruption risk

The article focuses on the main organizational and legal forms of external control over the activities of the National Police to eliminate corruption risks. The necessity to improve the current legislation, which will provide effective mechanisms for public participation in the formation and implementation of state anti-corruption policy will be emphasized. The attention is drawn to the need to establish sustainable forms of constructive dialogue between the public and the police in relation to the implementation of state anti-corruption policy on the principles of partnership and cooperation.

Key words: the National Police agencies, corruption, corruption risks, corruptogenic factor, minimization of corruption risks.

Постановка проблеми. Взаємодія форм зовнішнього та внутрішнього контролю за діяльністю органів Національної поліції дозволяє гарантувати належний рівень підзвітності поліції державним установам у цілому. Проте в демократичному суспільстві, крім відомчого та державного контролю, набуває своєї виключної важливості такий елемент громадського цивільного контролю, як гарантія участі населення в процесі управління державою [1]. В даному випадку варто говорити про принцип підзвітності суспільству, який може бути застосований за наявності державного, громадського та відомчого контролю над діями поліції, а також у разі готовності та відкритості самої поліції до здійснення таких форм контролю.

Одним із найбільш важливих завдань становлення Національної поліції України є покращення стосунків поліції з населенням, забезпечення їх

партнерського характеру, оскільки ефективність роботи правоохоронного органу значною мірою залежить від активної позиції самих громадян [2].

Стан дослідження. На важливість дослідження зовнішнього контролю за діяльністю органів Національної поліції України в умовах її становлення зверталось увагу в працях вчених, зокрема: О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурки, С. Г. Брателя, В. М. Гаращука, О. В. Джафарової, О. В. Кузьменко, О. М. Музичука, О. П. Рябченко, М. М. Тищенко, В. С. Шестака тощо.

Виклад основного матеріалу. Так, О. В. Скрипнюк, аналізуючи місію та функції громадянського суспільства, вважає, що громадянське суспільство є засобом самовираження індивідів, їх самоорганізації та самостійної реалізації ними власних інтересів; інститути громадянського суспільства виступають гарантом непорушності конституційних прав і свобод людини, дають їм упевненість у своїх силах, служать опорою у їхньому можливому протистоянні з державою; громадянське суспільство та його інститути систематизують і надають урегульованості протестам і вимогам людей, що в іншому разі могло би мати руйнівний характер, і в такий спосіб утворюють сприятливі умови для функціонування демократичної влади; громадянське суспільство виконує функцію захисту інтересів певної групи в її суперництві з іншими групами інтересів, дає шанс різним соціальним групам «бути почутими нагорі» [3, с. 456; 4, с. 377].

На думку О. Якубовського і Т. Бутирської, основними функціями громадянського суспільства є: 1) продукування норм і цінностей, що держава потім скріплює своєю санкцією; 2) інтегрування суспільства, зокрема шляхом надання цивілізованого вигляду суспільним конфліктам (та «гасіння» їх у такий спосіб); 3) утворення середовища, в якому формується розвинений соціальний індивід; 4) вплив на державу, формування її відповідно до демократичних норм та інтересів громадян [5, с. 22].

Слушною є позиція О. С. Лотюк, яка доводить, що громадянське суспільство в Україні має складну, функціонально зумовлену багаторівневу внутрішню побудову. Первинною ланкою громадянського суспільства є соціально активний громадянин, що реалізує свої конституційні права на саморозвиток і участь у державному

управлінні. Другою ланкою громадянського суспільства в Україні є громадськість – стихійні або самоорганізовані групи соціально активних громадян, ситуативно об'єднаних для розв'язання соціально значущих резонансних проблем (виступи проти незаконної забудови, боротьба з корупцією в органах державної влади, відстоювання екологічних прав тощо). Третьою ланкою є легалізовані в установленій Конституцією та законами формі громадські об'єднання, які цілеспрямовано та системно захищають конституційні права учасників таких об'єднань і третіх осіб [6, с. 320].

Методологічний підхід дослідження основ громадянського суспільства дав змогу О. С. Лотюк виокремити такі функції останнього: а) установча функція щодо визначення цілей і пріоритетів розвитку суспільства та держави; б) функція легітимації рішень і правових актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб; в) функція громадського контролю за діяльністю органів державної влади та їх посадових осіб; г) правозахисна функція; ґ) правотворча функція щодо ініціювання і функція громадської експертизи проектів актів законодавства; д) правозастосовна функція щодо реалізації легітимних інтересів суспільства у державній політиці; є) функція кадрового рекрутингу політиків, державних службовців і службовців органів місцевого самоврядування, бізнес-персоналу тощо [6, с. 319].

У зв'язку із зазначеним, антикорупційну (стратегію) функцію громадянського суспільства слід розуміти як важливий напрям легітимного впливу громадянського суспільства на формування та реалізацію державної антикорупційної політики, зокрема щодо утвердження і впровадження антикорупційних стратегій, здійснення контролю за доброчесністю посадових та службових осіб органів державної влади і органів місцевого самоврядування, оприлюднення фактів корупції на публічній службі, проведення просвітницької та інформаційно-аналітичної роботи у сфері боротьби з корупцією. Очевидно, що масштабність антикорупційної функції громадянського суспільства передбачає і множинність суб'єктів її реалізації профільних інститутів громадянського суспільства [7, с. 50].

В той же час, з управлінських позицій громадський контроль, як і будь-який інший контроль, є однією з функцій управління. Він здійснюється шляхом зіставлення діяльності підконтрольних об'єктів з певними соціальними нормами, обраними як еталонні, на підставі чого робиться висновок щодо відповідності цієї діяльності встановленим вимогам. Але завдання громадського контролю не зводиться лише до виявлення розходжень між заданими та фактичними результатами. Головна мета громадського контролю – усунення та попередження причин, які породжують цю невідповідність, забезпечення додержання об'єктами контролю писаних та неписаних норм [8, с. 47].

Громадський контроль становить собою інструмент громадської оцінки ступеня виконання органами влади та іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань. Тобто, характерні відмінності громадського контролю від будь-якого іншого виду контролю лежать у суб'єктно-об'єктній сфері і полягають у тому, що, по-перше, громадський контроль здійснюється саме громадськістю (організованою та неорганізованою), і, по-друге, що у процесі здійснення громадського контролю контролюється виконання саме соціальних завдань, безпосередньо пов'язаних із захистом і реалізацією прав і свобод громадян, задоволенням та узгодженням соціальних потреб та інтересів населення [9].

Варто наголосити на тому, що існують позиції вчених про відсутність дієвих механізмів громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів, оскільки його сферу зведено до отримання інформації від правоохоронних органів, проведення наукових досліджень, громадської експертизи законодавства та права виступу зі своїми пропозиціями через суб'єктів законодавчої ініціативи [10, с. 74].

Основні статистичні дані щодо діяльності поліції (чисельність особового складу, гендерний баланс, розмір бюджету тощо) мають бути доступні для суспільства, а звернення громадян та організацій про доступ до обмеженої інформації мають розглядатися в розумний строк з наданням вмотивованої відповіді в разі відмови. У поліції мають бути запроваджені посади для спеціальних посадовців або створені окремі підрозділи, які відповідатимуть за зв'язок із громадськістю та міжнародними організаціями. Суспільство також повинне без

зайвих зусиль мати доступ до інформації, що стосується планування роботи поліції в цілому, реалізації запланованих заходів та результатів роботи [1].

О. М. Музичук зазначає, що громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні слід розглядати як спостереження чи перевірку індивідуальними або колективними (зовнішніми чи внутрішніми) недержавними суб'єктами виконання (дотримання) правоохоронними органами та їх працівниками чинного законодавства, які, як правило, не можуть втручатися у професійну діяльність правоохоронних органів, а їх рішення у більшості носять рекомендаційний та профілактичний характер [11, с. 298].

На думку О. М. Музичука, до особливостей громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні відноситься: 1) він є механізмом участі недержавних суб'єктів в управлінні правоохоронною справою; 2) його суб'єкти не можуть втручатися у професійну діяльність правоохоронних органів, а незначний об'єм контрольних повноважень переважної більшості з них обумовлює необхідність введення у законодавчий обіг такого терміну як «громадський нагляд»; 3) рішення суб'єктів громадського контролю, як правило, мають рекомендаційний характер; 4) має профілактичну та попереджувальну спрямованість; 5) отримав фрагментарне нормативне визначення у національному законодавстві [11, с. 298].

Аналіз нормативно-правових актів спрямованих на запобігання корупції, дозволяє виокремити основні організаційно-правові передумови ефективної участі громадськості у запобіганні корупції, серед яких слід назвати: 1) підвищення інформаційної відкритості та прозорості діяльності органів публічної влади, вчасного інформування ними про свої рішення, надання вичерпних пояснень про наміри; 2) забезпечення доступності та підзвітності органів публічної влади, особливо з тих питань, що стосуються безпосередньо громадян; 3) подальше вдосконалення чинного законодавства, що забезпечить дієві механізми для участі громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики; 4) налагодження стійких форм конструктивного діалогу між громадськістю та

владою щодо формування і реалізації державної антикорупційної політики на принципах партнерства та взаємодії [7, с. 59].

Недаремно в ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII наголошується, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Крім того, поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку (ч. 2 ст. 9 Закону України «Про Національну поліцію»).

Значним досягненням у законодавчому регулюванні форм участі громадськості у запобіганні корупції стало прийняття Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [12]. Зокрема у ст. 21 зазначеного Закону закріплено, що громадські об'єднання, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання корупції мають право: 1) повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, Національному агентству, керівництву чи іншим представникам органу, підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення або у працівників яких наявний конфлікт інтересів, а також громадськості; 2) запитувати та одержувати від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації», інформацію про діяльність щодо запобігання корупції; 3) проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів, отримувати від відповідних органів інформацію про врахування поданих пропозицій; 4) брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції; 5) вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення

законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання корупції; б) проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання корупції; 7) проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання корупції; 8) здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству; 9) здійснювати інші не заборонені законом заходи щодо запобігання корупції [12; 13].

Крім зазначених форм громадського контролю у сфері запобігання корупції, варто сказати про участь громадськості у формуванні органів публічної влади.

Так, відповідно до ст. 51 Закону України «Про Національну поліцію» для забезпечення прозорого добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських на підставі об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей кожного поліцейського, відповідності їх посаді, визначення перспективи службового використання в органах поліції утворюються постійні поліцейські комісії. До складу поліцейської комісії територіальних органів поліції входять п'ять осіб, із яких два представники громадськості, обрані відповідною обласною радою, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, Київською міською радою, Севастопольською міською радою з числа осіб, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет [12].

Про значимість роботи атестаційної комісії свідчить такий фактор, як прийняття обґрунтованого рішення, яким вирішується доля поліцейського, а саме на підставі всебічного розгляду всіх матеріалів, які були зібрані на поліцейського, під час проведення атестування шляхом відкритого голосування приймають один з таких висновків: 1) займаній посаді відповідає; 2) займаній посаді відповідає, заслуговує призначення на вищу посаду; 3) займаній посаді не відповідає, підлягає переміщенню на нижчу посаду через службову невідповідність; 4) займаній посаді не відповідає, підлягає звільненню зі служби в поліції через службову невідповідність [14]. Про результативність діяльності атестаційних комісій можна говорити після повного проведення переатестації особового складу органів Національної поліції України.

В той же час, головною метою громадського контролю за діяльністю поліції є інформування населення з питань запобігання корупції, що у свою чергу сприяє збільшенню відсотку осіб, які негативно ставляться до корупційних проявів, а також активізації їх діяльності щодо протидії та запобігання корупції [7, с. 90]. Недаремно в Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14.10.2014 № 1699-VII наголошується на необхідності проводити на постійній основі інформаційні кампанії, орієнтовані на різні соціальні групи та спрямовані на усунення толерантного ставлення до корупції, підвищення рівня співпраці влади та громадян у протидії корупції [15]. В деякій мірі це знайшло свої відображення в ч. 3 ст. 89 «Про Національну поліцію» – поліція надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності [16].

Ще однією із дієвих форм громадського контролю за діяльністю поліції щодо запобігання корупції є залучення представників громадськості до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських та до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законів та інших нормативно-правових актів України (ст. 90 «Про Національну поліцію») [16]. В Законі України «Про Національну поліцію» міститься окремий розділ «Громадський контроль поліції», що на нашу думку є прогресивним кроком наближення поліції до суспільства. На сьогоднішній день, в діючому законодавстві закріплено наступні форми громадського контролю: 1) звіт про поліцейську діяльність; 2) прийняття резолюції недовіри керівникам органів поліції; 3) взаємодія між керівниками територіальних органів поліції та представниками органів місцевого самоврядування; 4) спільні проекти з громадськістю; 5) залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських.

З метою інформування громадськості про діяльність поліції керівник поліції та керівники територіальних органів поліції раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах органів поліції звіт про діяльність поліції. Крім того, керівники територіальних органів поліції зобов'язані регулярно оприлюднювати

статистичні та аналітичні дані про вжиті заходи щодо виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку на офіційних веб-порталах органів, які вони очолюють [16]. В деякій мірі відсутній механізм реалізації даних повноважень керівників органів Національної поліції.

У зв'язку із зазначеним, погоджуючись із позицією С. Ф. Денисюка, варто доповнити ст. 86 Закону України «Про Національну поліцію» [16] окремою частиною такого змісту: «Керівники територіальних органів поліції зобов'язані мінімум один раз на рік проводити прес-конференції про діяльність органів, які вони очолюють» [17, с. 134].

Ведучи мову про прийняття резолюції недовіри керівникам органів поліції, варто зазначити, що Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Київська та Севастопольська міські ради, обласні, районні та міські ради мають право за результатами оцінки діяльності органу поліції на території відповідно Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя, відповідної області, району або міста своїм рішенням прийняти резолюцію недовіри керівнику відповідного органу (підрозділу) поліції, що є підставою для звільнення його із займаної посади [17, с. 134].

Аналіз ст. 87 Закону України «Про Національну поліцію» [16] не надає право керівникові органу (підрозділу) поліції на виступ на засіданні відповідно ради під час обговорення резолюції недовіри. Тому вважаємо за необхідне внести відповідні зміни до ст. 87 Закону та доповнити її частиною такого змісту: «Керівник органу (підрозділу) поліції, щодо якого розглядається питання про прийняття резолюції недовіри, має право на виступ на засіданні відповідної ради під час обговорення проекту резолюції недовіри» [17, с. 134].

Висновки. Враховуючи викладений реформаторський потенціал нормативно-правових актів чинного законодавства України щодо участі громадськості у запобіганні корупції, але під час їх реалізації все ж таки громадськість стикається із системними бюрократичними перепонами щодо їх активної участі у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики. Це у свою чергу не сприяє становленню конструктивних партнерських відносин [18] на постійній основі між

органами публічної влади та громадськості стосовно запобігання та протидії корупції в державі [2, с. 374].

Таким чином, здійснення зовнішнього контролю за діяльністю органів Національної поліції в частині мінімізації корупційних проявів, повинно сприяти [19]: запровадження антикорупційної політики і кодексів поведінки, а також ефективних заходів для виконання цієї політики в поліцейських установах усіх рівнів. При цьому такі заходи повинні однаково стосуватися як проблеми низьких доходів поліцейських і високого ступня ризику отримання неправомірної вигоди в окремих сферах поліцейської діяльності, так і покращувати дієвість систем дисциплінарної відповідальності і санкцій: ретельний підбір співробітників враховуючи їх фінансовий стан та наявність потенційного конфлікту інтересів в сукупності з ретельним аналізом корупційних ризиків у певних сферах поліцейської діяльності; запровадження ефективного механізму нагляду та забезпечення високих антикорупційних стандартів та гарантування справедливого і ретельного розслідування та передачі винних осіб до правосуддя, не зважаючи на посади; спрощені механізмів повідомлення про корупцію відповідним органам, а також зобов'язати своїх співробітників доповідати про корупційні діяння чи бездіяльність відповідним органам; звітності перед суспільством щодо адекватності, дієвості та ефективності антикорупційної системи та участі громадськості в протидії корупції серед співробітників поліції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стратегія розвитку органів внутрішніх справ України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 № 118-р URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1118-2014-%D1%80>.

2. Шатрава С. О. Громадський контроль за діяльністю органів Національної поліції як один із чинників запобігання корупції. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 лист. 2016 р.). Х.: ХНУВС, 2016. С. 369-374.

3. Основи демократії: навч. посібн. / [М. Бессонова, О. Бірюков, С. Бондарук та ін.] ; за заг. ред. А. Колодій. К.: Ай Бі, 2004. 684 с.

4. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України: монографія. К.: Інститут держ. і прав, ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. 600 с.

5. Якубовський О. П. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії: моногр. / О. П. Якубовський, Т. О. Бутирська. О.: ОРІДУ НАДУ, 2004. 196 с.

6. Лотюк О. С. Конституційно-правові основи розвитку та функціонування громадянського суспільства в Україні: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.02. К., 2015. 445 с.

7. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і місцевого самоврядування: моногр. / за ред. Ю. В. Ковбасюка і В. Л. Федоренка. К.: Ліра-К, НАДУ, 2016. 524 с.

8. Денисюк С.Ф. Громадський контроль як гарантія законності у адміністративній діяльності правоохоронних органів в Україні: моногр. Х.: Золота миля, 2010. 368 с.

9. Федоренко В. Л. Інститути громадянського суспільства та інститут громадських організацій в Україні: теоретико-методологічні та нормопроектні аспекти / В. Л. Федоренко, Я. О. Кагляк. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 4-5 URL: www.minjust.gov.ua

10. Джафарова О. В. Цивільний демократичний контроль як основа реформування правоохоронних органів України. *Право і Безпека*. 2010. № 2 (34). С. 73–77.

11. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні: адміністративно-правові засади організації та функціонування: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. Х., 2010. 481 с.

12. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18>.

13. Участь громадськості у заходах щодо запобігання корупції як запорука успішної антикорупційної політики: роз'яснення Мін'юст України від 26.08.2011 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0059323-11>.

14. Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських: наказ МВС України від 17.11.2015 № 1465 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1445-15>.

15. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.

16. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>.

17. Денисюк С.Ф. Громадський контроль за діяльністю органів Національної поліції України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2016. Вип. 3. Т. 1. С. 131-134.

18. Джафарова О.В. Міліція і населення: Теорія і досвід партнерства: моногр. Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 199 с.

19. Гончарук Г. О. Внутрішній контроль в системі МВС / Г. О. Гончарук, І. М. Осика. *Національна громадська платформа «Реформуємо МВС: прозорість та відповідальність»* URL: <http://police-reform.org/index.php?id=1439459052>.

REFERENCES

1. *Stratehiia rozvytku orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrainy* [Strategy of development of the internal affairs of Ukraine]: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 22.10.2014 № 118-r URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1118-2014-%D1%80> [in Ukrainian].
2. Shatrava S. O. *Hromadskyi kontrol za diialnistiu orhaniv Natsionalnoi politsii yak odyin iz chynnykiv zapobihannia koruptsii* [Public control over the activities of the National Police bodies as one of the factors preventing corruption]. *Pravookhoronna funktsiia derzhavy: teoretyko-metodolohichni ta istoryko-pravovi problemy: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 25 lyst. 2016 r.)*. Kh.: KhNUVS, 2016. S. 369-374 [in Ukrainian].
3. *Osnovy demokratii* [The basics of democracy]: navch. posibn. / [M. Bessonova, O. Biriukov, S. Bondaruk ta in.] ; za zah. red. A. Kolodii. K.: Ai Bi, 2004. 684 s. [in Ukrainian].
4. Skrypniuk O. V. *Sotsialna, pravova derzhava v Ukraini: problemy teorii i praktyky* [Social, legal state in Ukraine: problems of theory and practice]. *Do 10-richchia nezalezhnosti Ukrainy: monohrafiia*. K.: Instytut derzh. i prav, im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2000. 600 s. [in Ukrainian].
5. Iakubovskyi O. P. *Derzhavna vlada i hromadianske suspilstvo: systema vzaiemodii* [State power and civil society: the system of interaction]: monohr. / O. P. Yakubovskyi, T. O. Butyr'ska. O.: ORIDU NADU, 2004. 196 s. [in Ukrainian].
6. Lotiuk O. S. *Konstytutsiino-pravovi osnovy rozvytku ta funktsionuvannia hromadianskoho suspilstva v Ukraini* [Constitutional and legal foundations for the development and functioning of civil society in Ukraine]: dys. ... doktora yuryd. nauk: 12.00.02. K., 2015. 445 s. [in Ukrainian].
7. *Derzhavna antykoruptsiina polityka i zapobihannia ta protydiia koruptsii na publichnii sluzhbi v orhanakh derzhavnoi vlady i mistsevoho samovriaduvannia* [State anti-corruption policy and prevention and counteraction of corruption in the public service in the bodies of state power and local self-government]: monohr. / za red. Yu. V. Kovbasiuka i V. L. Fedorenka. K.: Lira-K, NADU, 2016. 524 s. [in Ukrainian].
8. Denysiuk S.F. *Hromadskyi kontrol yak harantiia zakonnosti u administratyvni diialnosti pravookhoronnykh orhaniv v Ukraini* [Public control as a guarantee of legality in the administrative activities of law enforcement agencies in Ukraine]: monohr. Kh.: Zolota mylia, 2010. 368 s. [in Ukrainian].
9. Fedorenko V. L. *Instytuty hromadianskoho suspilstva ta instytut hromadskykh orhanizatsii v Ukraini: teoretyko-metodolohichni ta normoproektni aspekty* [Civil Society Institutes and Institute of Civic Organizations in Ukraine: Theoretical and Methodological and Norma Project Aspects] / V. L. Fedorenko, Ya. O. Kahliak. *Biuletyn Ministerstva yustytsii Ukrainy* [Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine]. 2009. № 4-5 URL: www.minjust.gov.ua [in Ukrainian].
10. Dzhafarova O. V. *Tsyvilnyi demokratychnyi kontrol yak osnova reformuvannia pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy* [Civil democratic control as the basis for reforming the law-enforcement bodies of Ukraine]. *Pravo i Bezpeka* [Law and Safety]. 2010. № 2 (34). S. 73–77. [in Ukrainian].

11. Muzychuk O. M. *Kontrol za diialnistiu pravoohoronnykh orhaniv v Ukraini: administratyvno-pravovi zasady orhanizatsii ta funktsionuvannia* [Control over the activity of law enforcement agencies in Ukraine: the administrative and legal principles of organization and functioning]: dys. ... doktora yuryd. nauk: 12.00.07. Kh., 2010. 481 s. [in Ukrainian].

12. *Pro zapobihannia koruptsii* [On Prevention of Corruption]: Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 № 1700-VII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18>. [in Ukrainian].

13. *Participation of the public in measures to prevent corruption as a pledge of successful anti-corruption policy* [Participation of the public in measures to prevent corruption as a pledge of successful anti-corruption policy]: roziasnennia Miniust Ukrainy vid 26.08.2011 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0059323-11>. [in Ukrainian].

14. *Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok provedennia atestuvannia politseyskykh* [On approval of the Instruction on the procedure for the certification of police officers]: nakaz MVS Ukrainy vid 17.11.2015 № 1465 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1445-15>. [in Ukrainian].

15. *Pro zasady derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky v Ukraini (Antykoruptsiina stratehiia) na 2014-2017 roky* [On the Principles of State Anti-Corruption Policy in Ukraine (Anticorruption Strategy) for 2014-2017]: Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 № 1699-VII URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>. [in Ukrainian].

16. *Pro Natsionalnu politsiiu* [About the National Police]: Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 № 580-VIII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>. [in Ukrainian].

17. Denysiuk S.F. *Hromadskyi kontrol za diialnistiu orhaniv Natsionalnoi politsii Ukrainy: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku* [Public control over the activities of the bodies of the National Police of Ukraine: the current state and prospects of development]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu* [Scientific Herald of Kherson State University]. *Seriia «Iurydychni nauky»*. 2016. Vyp. 3. T. 1. S. 131-134.

18. Dzhafarova O.V. *Militsiia i naseleattia: Teoriia i dosvid partnerstva* [Police and population: The theory and experience of partnership]: monohr. Kh.: Vyd-vo Nats. un-tu vnutr. sprav, 2004. 199 s. [in Ukrainian].

19. Honcharuk H. O. *Vnutrishnii kontrol v systemi MVS* [Internal control in the Ministry of Internal Affairs] / H. O. Honcharuk, I. M. Osyka. Natsionalna hromadska platforma «Reformuiemo MVS: prozorist ta vidpovidalnist» URL: <http://police-reform.org/index.php?id=1439459052>. [in Ukrainian].